

شیوع علایم اختلال‌های روانی - رفتاری در جوانان استان مرکزی

دکتر حمیدرضا جمیلیان^۱، دکتر جلیل فتح‌آبادی^۲، محمدرضا خوانساری^۳

The Prevalence of Behavioral and Mental Disorders among the Youth of Markazi Province

Hamid Reza Jamilian*, Jalil Fathabadi^a, Mohammad Reza Khansari^b

Abstract

Objectives: The aim of this study was to investigate the prevalence of mental disorders among individuals between 15 and 29 years of age in the Markazi province (in Iran).

Method: In a cross-sectional descriptive study, 1800 individuals (907 males and 893 females) were selected using proportional stratified sampling from 10 cities in the Markazi province (Iran). The subjects were examined using Symptom Checklist-90-Revised (SCL-90-R). Data were analyzed using descriptive statistics, t-test, and Tukey follow-up test. **Results:** 21.3% of subjects (26.7% of females and 16.0% of males) were suffering from at least one mental disorder. Being a female ($p < 0.01$) and being married ($p < 0.01$) were significantly associated with the prevalence of most mental disorders. The total coefficient score of disorder criteria was higher in unemployed compared to employed individuals, and in individuals who had been separated from their parents compared to the ones living with both parents. **Conclusion:** Mental disorders are prevalent among youngsters in Markazi province.

Key words: mental disorders; adolescent psychiatry; diagnosis

[Received: 15 February 2008; Accepted: 4 August 2008]

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی میزان شیوع علایم اختلال‌های روانی - رفتاری در جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله استان مرکزی انجام شد. **روش:** این بررسی از نوع توصیفی - مقطعی است و در آن ۱۸۰۰ نفر (۹۰۷ مرد و ۸۹۳ زن) از ده شهرستان استان مرکزی به صورت تصادفی - طبقه‌ای - نسبتی نمونه‌گیری و به کمک فهرست تجدیدنظر شده علایم نود سوالی (SCL-90-R) ارزیابی شدند. تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از روش‌های آمار توصیفی، آزمون t و آزمون تعقیبی توکی انجام شد. **یافته‌ها:** ۲۱/۳٪ افراد (۲۶/۷٪ زنان و ۱۶/۰٪ مردان) دست‌کم از علایم یک اختلال روانی رنج می‌بردند. زن بودن ($p < 0.01$) و تأهل ($p < 0.01$) با میزان شیوع بیشتر اختلال‌های روانی رابطه معنی‌دار داشتند. نمره ضریب کلی علایم مرضی در افراد بی‌کار بیشتر از شاغلین و در افرادی که والدین آنها از هم جدا شده‌اند، بالاتر از افرادی بود که با هر دو والد زندگی می‌کردند. **نتیجه‌گیری:** اختلال‌های روانی - رفتاری در بین جوانان استان مرکزی شایع است.

کلیدواژه: اختلال‌های روانی؛ تشخیص؛ روانپزشکی نوجوانان

[دریافت مقاله: ۱۳۸۶/۱۱/۲۶؛ پذیرش مقاله: ۱۳۸۷/۵/۱۴]

^۱ روانپزشک، استادیار دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، بیمارستان امیرکبیر، دورنگار ۲۷۲۴۵۲۳-۰۸۶۱ (نویسنده مسئول). E-mail: mjamilian@yahoo.com

^۲ دکترای تخصصی روانشناسی تربیتی، استادیار دانشگاه شهید بهشتی؛ ^۳ کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، کلینیک مشاوره و روان درمانی سلام اراک.

* Corresponding author: Psychiatrist, Assistant Prof. of Arak University of Medical Sciences, Amirkabir Hospital, Arak, Iran, IR. Fax: +98861-2724523. E-mail: mjamilian@yahoo.com; ^a PhD. in Educational Psychology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences;

^b MA. in Clinical Psychology, Salam Clinic of Counseling and Psychotherapy in Arak.

مقدمه

هر یک از زیر گروه‌های جامعه بر پایه جنس، شهرستان محل سکونت و شهری یا روستایی بودن، به گونه‌ای انتخاب شدند که متناسب با جامعه اصلی پژوهش باشند. به افراد شرکت کننده اطمینان داده شد که اطلاعات به دست آمده از آنها کاملاً محرمانه باقی خواهد ماند و بر اختیاری بودن شرکت در پژوهش تأکید شد.

ابزار به کار گرفته شده در این پژوهش فهرست تجدیدنظر شده علایم نودسؤالی (SCL-90-R)^۱ بود. این فهرست برای سنجش شدت و نوع نشانه‌های فعلی اختلال‌های روانپزشکی به گزارش خود افراد و دارای ۹۰ عبارت توصیفی درباره نشانه‌های بیماری است که با پنج گزینه هیچ = ۰ تا شدید = ۴ پاسخ داده می‌شوند (دروگاتیس^{۱۱}، ریکلز^{۱۲} و راک^{۱۳}، ۱۹۷۶). میانگین دو و بالاتر در نمرات خام کل پرسش‌نامه نشانه وجود علایم جدی دانسته می‌شود. این پرسش‌نامه نه بعد از اختلال‌های روانپزشکی را می‌سنجد. افزون بر این شاخص شدت کلی^{۱۴} نشانه‌ها در این چک‌لیست لحاظ شده که یک درجه بندی ترکیبی است و شدت استرس تجربه شده را همراه با برخی از نشانه‌های گزارش شده بررسی می‌کند (گراث - مارنات^{۱۵}، ۱۳۸۴). مرعشی (۱۳۷۵) پایایی این ابزار را به روش ثبات درونی برای ابعاد مختلف آن بین ۰/۸۳ تا ۰/۹۳ گزارش نمود. هم‌چنین مردانی بلداجی (۱۳۷۹) ضرایب پایایی این آزمون را ۰/۷۳ تا ۰/۸۷ و باقری یزدی، بوالهروی و شاه‌محمدی (۱۳۷۲) پایایی آن را به روش بازآزمایی ۰/۸۰ گزارش کرده‌اند. میرزایی (۱۳۵۹) روایی این آزمون را بر روی ۲۲۴۱ بیمار روانی، معتاد و فرد سالم اجرا نمود و نشان داد که این آزمون می‌تواند به عنوان یک ابزار سرند و یا برای تشخیص علایم بیماری‌های روانپزشکی در ایران به کار برده شود. گفتنی است که این آزمون صرفاً نشانه‌های اختلال‌های روانی را نشان می‌دهد و برابر تشخیص‌های روانپزشکی نیست.

برای تحلیل داده‌ها روش‌های آمار توصیفی، آزمون t و آزمون تعقیبی توکی به کار برده شد.

بررسی‌ها نشان داده‌اند که میزان شیوع اختلال‌های روانی در سنین ۱۸ تا ۳۴ سال بیشتر از سایر گروه‌های سنی است (ویناماکی^۱، هیتیکا^۲ و کونتولا^۳، نیسکانن^۴ و کوزکلا^۵، ۲۰۰۴؛ آلنسو^۶ و همکاران، ۲۰۰۴). هم‌چنین شیوع اختلال‌های روانی در مناطق شهری بیشتر از مناطق روستایی (آلنسو و همکاران، ۲۰۰۴) و مجرد بودن، بی‌کاری، سطح تحصیلات پایین، درآمد کم و تک‌والد بودن با میزان شیوع بیشتر اختلال‌های روانی همبستگی معنی‌دار دارد (آلنسو و همکاران، ۲۰۰۴؛ کلوزه^۷ و یاکوبی^۸، ۲۰۰۴).

احسان‌منش (۱۳۸۰) در بازبینی برخی بررسی‌های انجام شده پیرامون همه‌گیرشناسی بیماری‌های روانی در ایران میزان شیوع اختلالات را از ۱۸ تا ۲۳ درصد گزارش نمود. نوربالا، باقری یزدی، یاسمی و محمد (۲۰۰۴) با بهره‌گیری از پرسش‌نامه GHQ^۹ ۲۱٪ افراد بالای ۱۵ سال (۲۵/۹٪ زنان و ۱۴/۹٪ مردان) را مبتلا به دست کم یک اختلال روانی گزارش نمودند. آنان شیوع اختلال‌های روانپزشکی را در مناطق شهری ۲۱/۳٪، در نواحی روستایی ۲۰/۹٪، در گروه سنی ۲۴-۱۵ سال ۱۷/۶٪، در افراد متأهل ۲۰/۵٪، در افراد مجرد ۱۸٪، در افراد بی‌کار ۲۵/۵٪ و در افراد در حال تحصیل ۱۵/۶٪ گزارش نمودند. بررسی‌ها نشان داده‌اند که زن بودن، تحصیلات غیردانشگاهی و درآمد کم با شیوع بیشتر اختلال‌های روانی در ایران همبستگی معنی‌دار دارند (نوربالا و همکاران، ۲۰۰۴؛ دواساز ایرانی، باقری یزدی، کیخانی، پاک‌سرشت و کریمی، ۱۳۸۵؛ مصلی‌نژاد و امینی، ۱۳۸۳؛ رضوانی، ۱۳۸۲). نظر به اهمیت موضوع و با توجه به کمبود اطلاعات در این زمینه در استان مرکزی، این پژوهش با هدف تعیین میزان شیوع علایم اختلال‌های روانپزشکی در جوانان این استان انجام شد.

روش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - مقطعی و جامعه آماری آنان افراد ۱۵ تا ۲۹ ساله استان مرکزی بودند. آزمودنی‌ها به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای - تصادفی از میان جمعیت جوانان استان مرکزی یعنی ۳۴۷۷۳۱ نفر (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵) (تقریباً ۳۰٪ جمعیت کل استان مرکزی) انتخاب شدند. آزمودنی‌ها (۱۸۰۰ نفر، ۹۰۷ مرد و ۸۹۳ زن) با توجه به حجم

1- Viinamäki	2- Hintikka
3- Kantula	4- Niskanen
5- Koskela	6- Alonso
7- Klose	8- Jacobi
9- General Health Questionnaire	
10- Symptom Checklist-90-Revised	
11- Derogatis	12- Rikels
13- Rock	14- general severity index
15- Groth-Marnat	

یافته‌ها

نتایج نشان دادند که به جز بعد پرخاشگری، در سایر ابعاد میزان شیوع در مردان کمتر از زنان است (جدول ۲). بین جمعیت شهری و روستایی در هیچ‌یک از ابعاد تفاوت معنی‌داری یافت نشد. در افراد مجرد به جز ابعاد افکار پارانوییدی و روان‌پریشی خویی در سایر ابعاد: شکایات جسمانی ($p < 0/01$)، اضطراب ($p < 0/01$)، افسردگی ($p < 0/01$)، شاخص شدت کلی علایم ($p < 0/01$)، هراس ($p < 0/01$)، حساسیت در روابط متقابل ($p < 0/01$)، وسواس- اجبار ($p < 0/05$) و پرخاشگری ($p < 0/01$) نسبت به افراد متأهل کمتر بود. افرادی که والدینشان از هم جدا شده‌اند، در ابعاد پرخاشگری ($p < 0/01$)، افکار پارانوییدی ($p < 0/01$)، حساسیت در روابط متقابل ($p < 0/01$)، روان‌پریشی خویی ($p < 0/05$) و اضطراب ($p < 0/01$) نسبت به افرادی که با والدینشان زندگی می‌کردند، از علایم روانی بیشتری رنج می‌بردند.

این بررسی نشان داد که ۲۱/۳٪ افراد مورد بررسی (۲۶/۷٪ زنان و ۱۶/۰٪ مردان) دست کم دچار علایم یک اختلال روانپزشکی هستند و به ترتیب در ابعاد افکار پارانوییدی ۱۸/۴٪، شکایات جسمانی ۱۰/۴٪، پرخاشگری ۱۵/۷٪، وسواس- اجبار ۱۴/۵٪، حساسیت در روابط متقابل ۱۴/۲٪، افسردگی ۱۳/۴٪، اضطراب ۱۰/۵٪، روان‌پریشی خویی ۶/۴٪ و هراس ۳/۲٪ دارای علایم می‌باشند.

توزیع فراوانی نسبی افراد سالم، افراد دارای علایم خفیف، متوسط و شدید بر حسب ابعاد نه‌گانه فهرست تجدیدنظرشده علایم نودسؤالی در جدول ۱ نشان داده شده است.

ضریب کلی علایم مرضی در زنان ۱/۰۹۷، در مردان ۰/۹۱۰، در افراد متأهل ۰/۶۹۸، در افراد مجرد ۰/۶۳۶، در افراد بی‌کار ۱/۰۸۲، در افراد شاغل ۰/۹۰۳ و در افراد مشغول به تحصیل ۰/۹۵۹ به دست آمد.

جدول ۱ - درصد افراد سالم و دارای سطوح اختلال

ابعاد اختلال‌ها	درصد افراد سالم	درصد افراد دارای علایم خفیف اختلال	درصد افراد دارای علایم متوسط اختلال	درصد افراد دارای علایم شدید اختلال
شکایات جسمانی	۶۰/۵	۲۲/۸	۱۲/۶	۴/۱
وسواس- اجبار	۴۷/۹	۳۷/۶	۱۲/۸	۱/۷
حساسیت در روابط متقابل	۵۲/۲	۳۳/۶	۱۲/۲	۲
افسردگی	۵۷/۲	۲۹/۴	۱۰/۴	۳
اضطراب	۶۰/۶	۲۸/۹	۸/۹	۱/۶
پرخاشگری	۵۵/۷	۲۸/۶	۱۱/۶	۴/۱
هراس	۷۹/۸	۱۷	۲/۹	۰/۳
افکار پارانوییدی	۳۸/۸	۲۷/۴	۲۹/۲	۴/۶
روان‌پریشی خویی	۶۸/۹	۲۴/۷	۵/۷	۰/۷

جدول ۲ - توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی و ابعاد اختلال

ابعاد اختلال‌ها	جنس		سکونت		تأهل		انسجام خانواده		اشتغال		کل بیماران	
	زن	مرد	شهری	روستایی	متأهل	مجرد	جدانشده	جدانشده	شاغل	بی‌کار		
شکایات جسمانی	۱۴/۸	۶/۴	۱۰/۴	۱۰/۵	۸/۲	۱۵/۸	۱۵/۲	۱۰/۴	۸/۴	۱۴/۹	۶/۷	۱۶/۷
وسواس- اجبار	۱۶/۴	۱۲/۹	۱۵/۰	۱۳/۴	۱۴/۱	۱۵/۲	۲۰/۰	۱۴/۴	۱۰/۵	۱۹/۸	۱۲/۸	۱۴/۵
حساسیت در روابط متقابل	۱۸/۱	۱۰/۶	۱۳/۸	۱۵/۲	۱۳/۰	۱۷/۳	۲۲/۹	۱۴/۱	۱۰/۵	۱۱/۶	۱۲/۰	۱۴/۲
افسردگی	۱۶/۶	۱۰/۵	۱۳/۴	۱۳/۵	۱۲/۲	۱۶/۴	۲۲/۹	۱۳/۰	۹/۸	۱۷/۳	۱۱/۷	۱۳/۴
اضطراب	۱۴/۲	۷/۰	۱۰/۲	۱۱/۳	۹/۵	۱۳/۴	۲۲/۲	۱۰/۳	۹/۱	۱۳/۵	۸/۴	۱۰/۵
پرخاشگری	۱۵/۳	۱۶/۰	۱۵/۴	۱۶/۴	۱۵/۲	۱۷/۱	۳۴/۴	۱۵/۵	۱۱/۵	۱۷/۳	۱۶/۴	۱۵/۷
هراس	۴/۱	۲/۳	۳/۳	۲/۸	۲/۸	۴/۲	۶/۲	۲/۹	۲/۴	۴/۷	۲/۰	۳/۲

بحث

۲۱/۳٪ افراد (۲۶/۷٪ زنان و ۱۶٪ مردان) دست کم از علایم یک بیماری روانی رنج می بردند و در همه ابعاد مورد بررسی به جز بعد پرخاشگری میزان شیوع علایم اختلال در زنان بیشتر از مردان بود. این یافته پژوهش با یافته های هندرسون^۱، آندروز^۲ و هال^۳ (۲۰۰۰)، آلنسو و همکاران (۲۰۰۴)، کلوze و یاکوبی (۲۰۰۴)، نوربالا و همکاران (۲۰۰۴)، دواساز ایرانی و همکاران (۱۳۸۵) و مصلی نژاد و همکاران (۱۳۸۳) هم سویی دارد. افزون بر آن یافته های پژوهش حاضر در زمینه محل زندگی و میزان شیوع علایم در جمعیت شهری و روستایی، در هیچ یک از ابعاد تفاوت معنی داری نشان نداد که با بررسی های انجام شده (آلنسو و همکاران، ۲۰۰۴؛ نوربالا و همکاران، ۲۰۰۴؛ دواساز ایرانی و همکاران، ۱۳۸۵؛ مصلی نژاد و همکاران، ۱۳۸۳؛ رضوانی، ۱۳۸۲) هم خوانی ندارد. یافته ها هم چنین نشان دهنده شدید تر بودن نشانه های روانپزشکی در افراد متأهل است که با یافته های پژوهش های انجام شده در سایر کشورها (آلنسو و همکاران، ۲۰۰۴؛ کلوze و یاکوبی، ۲۰۰۴) هم خوانی ندارد، اما با پژوهش های انجام شده در ایران (نوربالا و همکاران، ۲۰۰۴؛ دواساز و همکاران، ۱۳۸۵) هماهنگ است. افزون بر آن یافته ها در ابعاد شکایات جسمانی، حساسیت در روابط متقابل، اضطراب، پرخاشگری، افکار پارانوئیدی و روان پریشی خوبی، شدت نشانه های روانپزشکی را در افرادی که والدینشان جدا شده اند (در مقایسه با افرادی که با والدینشان زندگی می کنند) بیشتر نشان داد. این یافته با یافته های برخی پژوهشگران (آلنسو و همکاران، ۲۰۰۴؛ کلوze و یاکوبی، ۲۰۰۴؛ نوربالا و همکاران، ۲۰۰۴؛ مصلی نژاد و همکاران، ۱۳۸۳) هم سویی دارد. یافته پژوهش حاضر مبنی بر شدت نشانه های روانی - رفتاری در افراد بی کار در ابعاد شکایات جسمانی، وسواس - اجبار، حساسیت در روابط متقابل، افسردگی، اضطراب، پرخاشگری و هراس نسبت به افراد شاغل، با یافته های برخی پژوهشگران در این زمینه (آلنسو و همکاران، ۲۰۰۴؛ کلوze و یاکوبی، ۲۰۰۴؛ نوربالا و همکاران، ۱۳۸۵) هم خوانی دارد. در مجموع، یافته های این پژوهش گویای شیوع نسبتاً بالای اختلال های روانی - رفتاری در جمعیت جوان استان و ضرورت همکاری همه نهادهای مربوطه در پیش گیری، بیماریابی، درمان و باز توانی اختلال های روانی - رفتاری است.

نگرش های نامناسب جامعه، همکاری نکردن برخی آزمودنی ها، و عدم حضور برخی آزمودنی ها در نخستین مراجعه از محدودیت های پژوهش حاضر بود، ضمن این که بهتر بود افراد دارای نمرات بالا توسط یک نفر متخصص بررسی و تشخیص گذاری می شدند.

منابع

- احسان منش، مجتبی (۱۳۸۰). همه گیر شناسی بیماری های روانی در ایران: بازنگری برخی بررسی های انجام شده. *فصلنامه اندیشه و رفتار*، سال ششم، شماره ۴، ۵۴-۶۹.
- باقری یزدی، سیدعباس؛ بوالهری، جعفر؛ شاه محمدی، داود (۱۳۷۲). بررسی همه گیرشناسی اختلال های روانی در مناطق روستایی میبد یزد. *فصلنامه اندیشه و رفتار*، سال اول، شماره ۱، ۳۲-۴۲.
- دواساز ایرانی، رضا؛ باقری یزدی، سیدعباس؛ کیخایی، بیژن؛ پاکسرشت، سیروس؛ کریمی، محبوبه (۱۳۸۵). شیوع مشکلات روانپزشکی در مناطق روستایی استان خوزستان. *فصلنامه اندیشه و رفتار*، سال دوازدهم، شماره ۱، ۷۱-۷۴.
- رضوانی، فرشته (۱۳۸۲). *بررسی مقایسه ای سلامت روان و منبع کنترل بین دانش آموزان شاهد و غیر شاهد در مقطع متوسطه در شهرستان شاهرود*. پایان نامه کارشناسی روانشناسی. دانشگاه شاهد.
- گراث - مارات، گری (۱۳۸۴). *راهنمای سنجش روانی*. ترجمه حسن پاشا شریفی و محمدرضا نیکخو. جلد دوم، تهران: انتشارات سخن.
- لطیفی، زهره (۱۳۷۷). *بررسی تأثیر شاغل بودن بانوان بر ویژگی های روانی آنان در پرسش نامه SCL-90*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان.
- مردانی بلداجی، ایرج (۱۳۷۹). *مقایسه نیمه رخ روانی همسران جانباز مبتلا به PTSD با همسران جانبازان غیر مبتلا به PTSD در استان چهارمحال بختیاری با استفاده از پرسش نامه SCL-90-R*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان.
- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵). *سرشماری نفوس و مسکن*. تهران: مرکز آمار ایران.
- مصلی نژاد، لیلی؛ امینی، میترا (۱۳۸۳). بررسی ارتباط بین تحصیل و سلامت روانی در دو گروه دانشجویان سال اول و آخر دانشکده علوم پزشکی جهرم. *فصلنامه علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی*، سال ششم، شماره ۲۲-۲۱، ۲۱-۲۲.
- میرزایی، رقیه (۱۳۵۹). *ارزیابی پایایی و اعتبار آزمون SCL-90 در ایران*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی و علوم رفتاری دانشگاه تهران.
- نوربالا، احمدعلی؛ محمد، کاظم؛ باقری یزدی، سیدعباس؛ یاسمی، محمدتقی (۱۳۸۱). بررسی وضعیت سلامت روان در افراد ۱۵ سال و بالاتر در جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۸. *فصلنامه حکیم*، سال پنجم، شماره ۱، ۱-۱۰.
- Alonso, J., Angermeyer, M. C., Bernet, S., Bruffaerts, R., Brugha, T. S., Bryson, H., DeGraaf, R., Demyttenaere,

- K., Gasquet, I., Haro, J. M., Katz, S. J., Kessler, R. C., Kovess, V., Lepine, J. P., Ormel, J., Polidori, G., Russo, L. J., & Vilagut, G. (2004). Prevalence of mental disorders in Europe: Results from the European study of the epidemiology (ESEMeD) project. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 39, 21-27
- Derogatis, L. R., Rickels, K., & Rock, A. (1976). The SCL-90 and MMPI: A step in the validation of new self-report scale. *British Journal of Psychiatry*, 28, 280-289.
- Henderson, S., Andrews, G., & Hall, W. (2000). Australia's mental health: An over view of the general population survey. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 34, 197-205
- Klose, M., & Jacobi, F. (2004). Can gender differences in the prevalence of mental disorders be explained by sociodemographic factors? *Archives of Women's Mental Health*, 7, 133-148
- Noorbala, A. A., Bagheri Yazdi, S. A., Yasami, M. T., & Mohammad, K. (2004). Mental health survey of the adult population in Iran. *British Journal of Psychiatry*, 184, 70-73.
- Viinamäki, H., Hintikka, J., Kontula, O., Niskanen, L., & Koskela, K. (2004). Mental health at population level during an economic recession in Finland. *Nordic Journal of Psychiatry*, 54, 177-182.